

7. More on this topic: Jakobson R., *Poetyka w świetle językoznawstwa [Poetics in the light of linguistics]* [in:] "Literary diary" 1960, No. 51/2, p. 431-473.
8. Doroszewski W., *Kryteria poprawności [The criteria of correctness]*, op. cit., p. 47.

УДК 159.09.07

Целюк Т. Л.

ПРОБЛЕМА ПЕРФЕКЦІОНІЗМУ СЕРЕД ОБДАРОВАНИХ ШКОЛЯРІВ

Постановка проблеми. У сучасній психологічній науці проблема перфекціонізму активно розробляється та аналізується. Найчастіше при вивченні перфекціонізму об'єктом для дослідження стають обдаровані діти. Причиною цього є тісний взаємозв'язок, як зазначають вчені, між перфекціонізмом та обдарованістю, де перший вважається невід'ємною та водночас проблемною характеристикою другої (D. Chan, J. Freeman, M. Pyryt, D. Siegle & P. Schuler, L. Silverman, M. Christopher & J. Shewmaker, Д. Богоявленская, П. Ермаков, Р. Комаров, А. Кулемзина, Л. Данилевич, О. Чала та ін.) [8; 12; 1; 9]. А проте, існує і протилежна позиція, яка полягає в тому, що перфекціонізм не повинен включатися у спектр характеристик обдарованої особистості (S. Mendaglio) [14].

Окрім того, на сьогодні дискусійним залишається питання про причинно-наслідкові зв'язки обох цих феноменів. Деякі дослідники вважають перфекціонізмом закономірним явищем обдарованості, інші ж притримуються думки, що він є її першопричиною. На думку Н. Мякишевої, перфекціонізм як прагнення доводити свою діяльність до якогось завершеного результату, виступає особистісною детермінантою інтелектуальної обдарованості в молодшому шкільному віці [6].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Перфекціонізм – це один із найменш зрозумілих аспектів обдарованості, оскільки цей феномен має різні прояви й може означати як здорове прагнення до досконалості, так і невротичне, нав'язливе захоплення ідеєю досягнення певного ідеалу. Подвійна природа перфекціонізму особливо яскраво проявляється в обдарованих особистостях. Складно визначити, у яких випадках прагнення до досконалості є реалістичним, а в яких – утопічним, адже практично не можна виміряти межі потенціальних дитячих можливостей та ресурсів. Перфекціонізм обдарованих дітей може слугувати джерелом невдач та інтенсивних переживань, стаючи обов'язковою складовою їх життєвого досвіду. Прагнення до досконалості є характерною рисою тих особистостей, котрі мають потенціал для відповідного досягнення [2].

За О. Щелбановою, зв'язок обдарованості та перфекціонізму у дітей полягає в тому, що, намагаючись досягти досконалості, причому маючи уявлення про цю досконалість завдяки своїм високим інтелектуальним здібностям, абстрактному мисленню, вони узагальнюють те, що є у реальному світі, з тим, що народжується в їх уяві. У перфекціонізмі також відображається нерівномірність розвитку обдарованих дітей. Такі особи, випереджаючи в розумовому розвитку ровесників, можуть ставити перед собою занадто високі вимоги, ще недосяжні для них. Вони спілкуються зі старшими дітьми, котрі відповідають їх рівню, і тим самим переносять на себе доросліші стандарти [5].

На думку К. Дебровського, обдарована людина відчуває себе неповноцінною, якщо не відповідає встановленим стандартам і не робить усього можливого, щоб відповідати цим вимогам. К. Такакс вважає, що високий рівень захопленості обдарованої дитини будь-якою діяльністю може спричинити надмірне прагнення доводити будь-яку роботу до повної досконалості. Також дослідники зазначають, що дорослі занадто багато уваги приділяють видатним здібностям і досягненням таких

дітей та нейтрально чи навіть байдуже ставляться до інших позитивних рис їх особистості. У зв'язку з цим в обдарованих дітей формується уявлення, що досягнення успіху – це єдина можливість заслужити батьківську увагу та підтримку [3].

Грунтуючись на теоретичних та емпіричних напрацюваннях у цьому напрямку, ми маємо **на меті** здійснити аналіз проблеми перфекціонізму серед обдарованих школярів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливо зазначити, що вже багаторазово було емпірично досліджено та підтверджено домінування високих перфекціоністських тенденцій в обдарованих школярів (M. Kornblum & M. Ainley, J. Baker, D. Chan, F. Dixon et al, C. Orange, S. Roberts & S. Lovett, P. Schuler, В. Бородина та А. Ашрафбекова, Н. Мякишева) [13; 8; 2]. Проте також існують результати досліджень, що спростовують вище описане твердження про перфекціонізм і вказують на відсутність значимих відмінностей між обдарованими дітьми та контрольними вибірками дітей (W. Parker & C. Mills) [16]. Ці свідчення можна пояснити соціальними очікуваннями щодо перфекціонізму серед обдарованих школярів.

Завищені очікування, що висуваються до обдарованих дітей та підлітків з боку батьків і вчителів, є значущими й мало дослідженими факторами розвитку перфекціонізму. Водночас, незалежно від того, наскільки обдарований школяр, його завжди оточує високий рівень вимог, що тиснуть на особистість та детермінують перфекціонізм (J. Freeman) [12].

Попередні психологічні дослідження показали, що батьківські установки здійснюють безпосередній вплив на перфекціонізм їх дітей (W. Parker, G. Flett & P. Hewitt, K. Rice et al, K. Speirs Neumeister et al, K. Speirs Neumeister & H. Finch) [11; 16]. Було виявлено наступну тенденцію: чим більше виражений авторитарний стиль виховання у батьків, тим вищий рівень перфекціонізму спостерігався у їх дітей (G. Flett et al, K. Speirs Neumeister & H. Finch) [11]. Крім продукування соціально приписаного перфекціонізму, описаний зв'язок провокує формування навченої безпомічності та тенденцію пояснювати отримані результати зовнішніми обставинами (G. Flett & P. Hewitt) [11], уникати можливих невдач (K. Speirs Neumeister & H. Finch). Було також досліджено, що найвищою цінністю у сім'ях обдарованих перфекціоністів є відповідність соціальним очікуванням. Тип дитячого перфекціонізму (нормальний чи невротичний) буде залежати при цьому від суворості й вимогливості батьків (K. Speirs Neumeister et al).

Окрім характеристик самої атмосфери у сім'ї, науковцями вивчалися уявлення батьків про освітні цілі для своїх академічно талановитих дітей (K. Ablard & W. Parker, J. Feldhusen & M. Kroll, С. Воликова та ін.) [10; 16; 3]. Виявлено, що діти, батьки яких орієнтуються на високу продуктивність, а не на розуміння навчального матеріалу, характеризуються проявами невротичного перфекціонізму (K. Ablard & W. Parker) [16]. Більше того, батьки обдарованих школярів сприймають навчальний план як незадовільний для інтелектуальних здібностей їх дітей та вимагають навчання у спеціалізованих класах (J. Feldhusen & M. Kroll) [10]. У праці М. Якобі продемонстровано, що у школярів гімназій та ліцеїв з високими вимогами рівень перфекціонізму значно вищий, ніж у школярів загальноосвітніх шкіл. Отже, батьки, відправляючи обдарованих дітей у подібні заклади, ще більше підвищують рівень перфекціонізму та тривожності, які уже й так виражені у їх дітей (K. Ablard & W. Parker) [16].

Підсумовуючи усе вище сказане, можна зазначити, що обдаровані діти та підлітки з високим рівнем перфекціонізму часто відчувають сумніви з приводу свої

ролі у житті референтної групи, у своїй самоцінності (Е. Mofield) [15]. Нереалістичні очікування інших щодо обдарованих особистостей детермінують не лише підвищення у них рівня перфекціонізму, а й відчуження від самого себе, від свого власного бачення щастя.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок. Особистість вчителя відіграє значну роль у формуванні та розвитку перфекціонізму обдарованих дітей. Саме вчитель може допомогти врівноважити їхній перфекціонізм з більш ефективними стратегіями в реалізації мети. Для цього потрібно керуватися певними рекомендаціями:

- Важливо донести до дитини, що потрібно орієнтуватися на процес, а не на кінцевий результат. Сам процес досягнення цілі має бути не менш цікавим і захоплюючим, ніж сама ціль;
- Дитина повинна засвоїти, що помилки не є невдачами, це лише спроби, можливості для навчання;
- Для таких дітей потрібно встановлювати нові стандарти, наприклад, завдання має бути виконане не на 100%, а на 90% чи навіть 80%. Після виконання такого завдання слід обговорити відчуття і переживання дитини;
- Вчитель повинен бути уважним до емоційного стану школяра, помітивши тривожність, варто поговорити про це з дитиною в довірливому тоні;
- Часто діти-перфекціоністи бояться ризикувати і їм складно долати страхи, тому вчитель повинен створити сприятливу атмосферу для подолання страхів та тривоги;
- Важливим аспектом є визначення пріоритетів. Потрібно допомогти дитині зрозуміти, що є важливим та першочерговим, а що менш важливим, другорядним.

Для вирішення проблеми перфекціонізму в освітньому та сімейному просторі варто враховувати не лише інтелектуальні, а й емоційні та соціальні потреби обдарованих дітей і підлітків. Часто обдаровані школярі-перфекціоністи хочуть відзначитися в будь-якій іншій сфері свого життя, а батьки та вчителі усіляко мають підтримати та прийняти таке бажання дитини. Це дозволить школяру розвиватися усебічно й досягати результатів через прагнення пізнання, а не через страх помилок.

Література

1. Богоявленская Д. Р. Рабочая концепция одаренности / Д. Р. Богоявленская, В. Д. Шадриков, А. В. Брушлинский. – М., 2003. – 90 с.
2. Бородин В. Н. Взаимосвязь перфекционизма и самооотношения одаренных старшеклассников / В. Н. Бородин, А. Х. Ашрафбекова. // Вестник педагогических инноваций. – 2016. – №1. – С. 84–89.
3. Воликова С. В. Родительский перфекционизм - фактор развития эмоциональных нарушений у детей, обучающихся по усложненным программам / С. В. Воликова, А. Б. Холмогорова, А. М. Галкина. // Вопросы психологии. – 2006. – №5. – С. 23–32.
4. Данилевич Л. А. Перфекціонізм як особистісний чинник академічної обдарованості студентів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. псих. наук : спец. 19.00.01 "загальна психологія, історія психології" / Л. А. Данилевич. – Київ, 2010. – 20 с.
5. Чала О. А. Перфекціонізм як детермінанта деструктивної конфліктності юнацтва / О. А. Чала // Вісник психології і педагогіки [Електронний ресурс]. –

- К.: Педагогічний інститут Київського університету імені Бориса Грінченка, Інститут людини Київського університету імені Бориса Грінченка, 2015. – Випуск 15. – Режим доступу: http://www.psyh.kiev.ua/Збірник_наук_праць._Випуск_15.
6. Якоби М. Е. Связь физического перфекционизма и эмоционального благополучия у младших подростков: дипломная работа / М. Е. Якоби. – М.: МГППУ, 2009. – 78 с.
 7. Ablard K. E. Parents' Achievement Goals and Perfectionism in their Academically Talented Children / K. E. Ablard, W. D. Parker. // *Journal of Youth and Adolescence*. – 1997. – №26. – С. 651–667.
 8. Chan D. W. Perfectionism among Chinese gifted students in Hong Kong: Relationships to coping strategies and teacher ratings / D. W. Chan. // *Gifted Education International*. – 2007. – №23. – С. 289–300.
 9. Christopher M. M. Relationship of Perfectionism to Affective Variables in Gifted and Highly Able Children / M. M. Christopher, J. Shewmaker. // *Gifted Child Today*. – 2010. – №33. – С. 20–30.
 10. Feldhusen J. F. Parent Perceptions of Gifted Children's Educational Needs / J. F. Feldhusen, M. D. Kroll. // *Roeper Review*. – 1985. – №7. – С. 249–252.
 11. Flett G. L. Perfectionism in Relation to Attributions for Success or Failure / G. L. Flett, P. L. Hewitt. // *Current Psychology*. – 1998. – №17. – С. 249–263.
 12. Freeman J. The Emotional Development of the Gifted and Talented / J. Freeman. // *Gifted and Talented Provision*. – 2008. – №2008. – С. 67–79.
 13. Kornblum M. Perfectionism and the Gifted: A Study of an Australian School Sample / M. Kornblum, M. Ainley. // *International Education Journal*. – 2005. – №6. – С. 232–239.
 14. Mendaglio S. Should perfectionism be a characteristic of giftedness? / S. Mendaglio. // *Gifted Education International*. – 2007. – №23. – С. 221–232.
 15. Mofield E. Addressing Perfectionism in Gifted Adolescents / E. Mofield. – Saarbrücken: Lambert Academic Publishing, 2012. – 196 с.
 16. Parker W. D. Healthy Perfectionism in the Gifted / W. D. Parker. // *Journal of Secondary Gifted Education*. – 2000. – №11. – С. 173–182.

УДК 159.9

Чорна І. М.

ПСИХОЛОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ В ПИТАННЯХ ПРОФОРІЄНТАЦІЇ ЗА УМОВ РЕФОРМИ ОСВІТИ

Постановка проблеми. Вибір професії – один із найважливіших життєвих виборів. Успішне вирішення проблеми професійного вибору має вагомі наслідки і для особистості і для суспільства. Від праці у великій мірі залежить задоволеність людини своєю долею. Це моральне задоволення від улюбленої роботи, від життя. Зменшення ступеня ймовірності розчарувань, пов'язаних із першими самостійними кроками у житті. Правильний вибір професії – це важлива умова підвищення продуктивності праці, як запоруки добробуту громадян та процвітання держави. Вибір професії – та точка, де сходяться інтереси особи і суспільства, де можливе і необхідне гармонійне поєднання особистих і загальних інтересів. Не пригнічення особистого суспільним і не нехтування суспільними інтересами заради особистого блага, а саме поєднання цих інтересів заради загального блага – це оптимальний шлях вирішення складних проблем професійного вибору. Це перетворює вибір професії на велику соціальну проблему, вирішення якої вимагає системної роботи. Лише науково